

معرفی چند کتاب و نشریه خارجی

میسوینرهای سویسی در ایران

WALDBURGER, Adreas. *Missionare und Moslems. Die Basler Mission in Persien, 1833-1837*, Basel, Basileia Verlag, s.d., 259p.

والدبورگر، آدریاس، میسیونرها و مسلمانان، هیئت تبلیغی بازل در ایران از ۱۸۳۳ تا ۱۸۳۷، بازل، ۲۵۹ص.

کتاب حاضر که تاریخ انتشار ندارد ولی قطعاً در یکی دو سال اخیر چاپ شده است، یک پایان نامه دکترای تاریخ است که در سال ۱۹۸۲ در دانشگاه زوریخ (سویس) ارائه گردیده و بررسی جامع و دقیقی است از فعالیتهایی که میسیون پرورستان شهر بازل (سویس) در قفقاز و ایران داشته و رقیب و نیز ادامه‌دهنده کار هیئتهای تبلیغی بیشماری بوده که از قرن هجدهم به بعد از اروپا به مشرق‌زمین سرازیر شدند.

مؤلف برای ترسیم تاریخ فعالیت گسترده‌ای که در سالهای ۱۸۲۲-۴ آغاز شده است بایگانی میسیونهای بازلی را عمیقاً بررسی و مطالعه کرده است. این فعالیت کمی پس از تأسیس کمیته میسیونها و کمی قبل از جنگ ۸-۱۸۲۶ روس و ایران آغاز شده است. نخستین هیئت تبلیغی که در آن هنگام به ارمنستان گسیل شده بود کار خود را در ۱۸۳۲ به پایان رساند. اما بیدرنگ کشیش فاندرا که دو سال در بغداد گذرانده بود، در ۳-۱۸۳۲ در تبریز اقامت گزید و کمی بعد هاس به او پیوست. و این دودر آنجا مدرسه‌ای برای آموزش فرزندان ارمنه تأسیس کردند و پیوندهایی با مقامات اداری شهر استوار ساختند و نیز برای ایجاد ارتباط با نسطوریهای اورمیه و تبلیغ آنها دست به کوششهایی زدند. لکن در ۱۸۳۷ ناچار به توقف و تعطیل فعالیتهای خود

است، ولی، اگر می‌خواست نگرش پل ادواردز را داشته باشد، این فصل جزو فلسفه ایرانی در دوره اسلامی به حساب می‌آید. نکته دیگر درباره طرح ایزوتسو در این اثر این است که وی در عرضه کردن تاریخ تفکر اسلامی صرفاً به شرح و توصیف آراء و عقاید نپرداخته است. میدان تفکر در هر تمدنی میدانی است برای تقابل و برخورد آراء و افکار، و تمدن اسلامی نیز از این قاعده مستثنی نبوده است. در واقع، تاریخ تفکر فلسفی در اسلام نمودار یکی از پر جنب و جوش‌ترین و مجادله‌آمیزترین فعالیتهای نظری و عقلی است. برخورد محدثان و صوفیان با فلاسفه مشایی، برخورد متکلمان اشعری با معتزله و، در داخل مکاتب فلسفی، مسأله اصالت وجود و اصالت ماهیت گوشه‌ای از این نزاعهای فکری را نشان می‌دهد، و ایزوتسو سعی کرده است بخشی از اثر خود را به این جنبه پرتحرک اختصاص دهد.

نکته آخر، درباره نویسندگان این اثر است. بیشتر نویسندگان ژاپنی‌اند که مقالات خود را ظاهراً به زبان ژاپنی نوشته‌اند. ایزوتسو مسلماً از میزان صلاحیت علمی و تحقیقی این محققان ژاپنی مطمئن بوده است. از همه این محققان با صلاحیت‌تر، تا جایی که من اطلاع دارم، خود پروفیسور ایزوتسو است که نه تنها به زبانهای اروپایی (یونانی و لاتین و فرانسه و آلمانی و انگلیسی و روسی) تسلط دارد بلکه زبان عربی را بسیار خوب می‌داند و، علاوه بر قرآن، کتابهای فلسفی دیگری را هم (از جمله مشاعر ملاصدرا) به ژاپنی ترجمه کرده و گویا تاریخی در فلسفه اسلامی هم تألیف کرده است. (ایزوتسو فارسی هم می‌داند و فیه‌ماقیه مولوی را به ژاپنی برگردانده است). علاوه بر نویسندگان ژاپنی، ایزوتسو از نویسندگان اروپایی و مسلمان هم استفاده کرده است. این نویسندگان مقالات خود را در اصل به زبانهای انگلیسی یا فرانسه و برای همین اثر تألیف کرده‌اند.

احتمال اینکه ما بتوانیم روزی این اثر را به فارسی برگردانیم بسیار ضعیف است، مگر مقالاتی را که نویسندگان غیر ژاپنی نوشته‌اند. متأسفانه ما در زبان فارسی تاکنون نتوانسته‌ایم یک اثر معتبر درباره تاریخ تفکر اسلامی تألیف کنیم. ژاپنیها در حوزه تفکر اسلامی آن قدر محقق دارند که بخش اعظم این اثر را خودشان تألیف کنند، و تازه تفکر اسلامی برای ژاپنیها نسبتاً جنبه فرعی دارد. ولی ما هنوز نتوانسته‌ایم چیزی را که برایمان در درجه اول اهمیت است، یعنی تاریخ تفکر خودمان را، تماماً یا عمدتاً به دست خودمان بنویسیم. اگر روزی چنین همتی پیدا شود، به نظر من، نگرش و طرح ایزوتسو در این مجموعه می‌تواند الگوی آموزنده و مفیدی باشد. برای این منظور لازم است که اگر ایزوتسو خود مقدمه‌ای نوشته است به زبان فارسی برگردانده شود تا ما با نظر او در این طرح بهتر آشنا شویم.

شدند.

نظر می‌دهند که با وقوع انقلاب اسلامی و تهاجم نظامی شوروی به افغانستان عصر تازه‌ای در تاریخ اسلام در شوروی آغاز شد: لیبرالیسم نسبی جای خود را به دشمنی حکومت مسکو نسبت به اسلام داد و چنین می‌نماید که حکومت گورباچف سر تقویت این دشمنی را دارد.

نکته آخر اینکه از هنگامی که انقلاب اکتبر ۱۹۱۷ روی داد سنی‌ها و شیعه‌ها در جهت نزدیک شدن به هم گام برداشته‌اند و بهاییگری هیچ جایی در این حرکت نداشته است. و این درست است. اما برخلاف نظر مؤلفان باید گفت که موضع مسلمانان شوروی نسبت به بهاییگری دقیقاً همچون موضع مسلمانان دیگر نقاط جهان است یعنی آن را به هیچ وجه قبول ندارند و لذا بهاییگری را جزئی از خانواده اسلام دانستن اشتباه محض است.

نویسنده درباره زندگی مبلغان قفقاز و چگونگی سازماندهی میسیون بازل اطلاعات بسیاری به دست می‌دهد و ضمن آنها آراء و واکنشها و رفتارهای مبلغان را در مورد مسیحیان مشرق زمین و مسلمانان بتفصیل بیان می‌دارد و نشان می‌دهد که برخورد مبلغان با اسلام و وضعیت کشیشان مسیحی در دل جامعه اسلامی چگونه بوده است، بویژه که آن مبلغان برای زندگی در چنان محیطی آموزش ندیده و آماده نشده بودند. از برکت این بررسی پرده از روی یک فصل کم شناخته از تاریخ حضور اروپاییان در ایران عصر قاجاریه برداشته می‌شود.

مسلمانان شوروی

BENNIGSEN, A. et WIMBUSH, S.E. *Muslims of the Soviet Empire: a Guide*. London, Indiana University Press, 1986, XVI+294p.

بنیگسن، ای.، و ویمبوش، اس. ای.، *مسلمانان امپراتوری شوروی*، لندن، انتشارات دانشگاه ایندیانا، ۱۹۸۶، شانزده + ۲۹۴ ص.

مکاتب اصولی و اخباری در تاریخ شیعه

NEWMAN, Andrew Joseph III. *The Development and Political Significance of the Rationalist (usuli) and Traditionalist (akhhari) school in Imami Shi'i history from the third/ ninth to the tenth/ sixteen century A. D.* Ph. D. in Islamic Studies, UCLA, Los Angeles, 1986, vol. 1: XIX+449 p. et vol. 2: pp. 450 à 934.

نیومن، آندریو جوزف، توسعه و مفهوم سیاسی مکاتب اصولی و اخباری در تاریخ شیعه از قرن سوم تا دهم، مرکز مطالعات اسلامی، لوس آنجلس، ۱۹۸۶، ۲ جلد، نوزده + ۹۳۴ ص.

مؤلفان در بخش اول کتاب مسأله اسلام و جامعه مسلمان را در اتحاد شوروی به گونه‌ای کلی بررسی می‌کنند: تاریخچه نفوذ اسلام در روسیه شوروی، تحرک سیاسی جامعه مسلمان کنونی، چگونگی اجرای عبادات، آماری از مساجد و انتشارات مذهبی، سیاست مسکو نسبت به اتباع مسلمان.

بخش دوم کتاب به بررسی جنبه‌های تاریخی، فرهنگی، جمعیتی و سیاسی گروههای قومی مسلمان در سبیری، آسیای مرکزی، قفقاز و بخش اروپایی شوروی اختصاص دارد. اما عیب کار در این است که داده‌های آماری (۸۶ جدول) کتاب از سرشماری ۱۹۷۰ گرفته شده‌اند و مؤلفان به حاصل سرشماریهای بعدی دسترس نداشته‌اند و لذا رشد جمعیتی سریع این اقوام در سالهای اخیر در این کتاب منعکس نشده است. مؤلفان در تحقیق خود مخصوصاً روی نقش عنصر اسلامی در میان مسلمانان اتحاد شوروی تأکید دارند و نشان می‌دهند که اینان به جامعه اسلامی (امت) خود بیشتر از شهروندی شوروی وابسته‌اند و هنوز هم در جستجوی یک هویت خاص برای خود هستند. البته درست است که رهبران شوروی از انقلاب اسلامی در ایران استقبال کردند لکن از سال ۱۹۸۰ خطر سرریز کردن این انقلاب و اثراتی را که ممکن است روی مردم مسلمان شوروی داشته باشد، دریافتند. مؤلفان پس از بررسی این نکات

هدف از این کتاب حجیم که رساله دکترای تاریخ است، بررسی عمیق ریشه‌های تاریخی تقسیم شیعه دوازده امامی به اصولی و اخباری است. البته تاکنون از رهگذر کارهای وی. مادلونگ و ای. کولبرگ فرنگیان دریافته‌اند که رد پای تفکر اخباری را باید در تاریخی نسبتاً کهن مثلاً سده سوم جست و جو کرد و نه چنانکه جی. اسکارشیا براون غالباً می‌گوید فقط از زمان محمدامین استرآبادی متوفی در ۱۰۳۰هـ. و صاحب الفوائد المدنیّه.

کتاب حاضر که تقریباً برای نخستین بار به گونه‌ای عمیق به این قضیه پرداخته است، به چهار بخش تقسیم شده است: (۱) میراث اخباری کلینی و شیخ صدوق، (۲) توسعه و تحول فقه، اصول و احکام در اواخر روزگار آل بویه (و مسأله قدرت سیاسی و قضایی [ولایت فقیه] در زمان غیبت و نظر شیخ طوسی)، (۳) وضعیت تشیع امامی در فاصله زمان آل بویه تا صفویه (محقق حلّی

و علامه حلی، ۴) مذهب و سیاست در آغاز عصر صفویه (مناظره و مباحثه علمی الکرکی با ابراهیم القطیفی). آیا برای اثبات وجود تفکر اخباری پیش از زمان استرآبادی به توضیحات بیشتر نیاز است؟ از برکت تحقیق علمی قابل توجه کنونی - که البته از رهگشاییهای پیشکسوتان فن بهره بسیار گرفته است ولی با برخورداری از متون عربی به بهترین صورت درآمدہ است - تاریخ تحول اخباریگری به بهترین شکل در دسترس خواننده قرار می گیرد و کار تدوین تاریخ جامع تشیع را که فقدان آن اینهمه محسوس است، تسهیل می کند.

ترجمه فرانسوی کاشف الاسرار

[ESFARĀYENI] Nūruddīn Abdurrahmān-i ISFAR-ĀYINI. *Le révélateur des mystères. Kāshif al-Asrār*, texte persan publié avec 2 annexes, trad. et étude préliminaire par Hermann Landolt. Lagrasse, Verdier, 1986, 255p. (texte français) 196p. (texte persan).

اسفراینی، نورالدین عبدالرحمن، کاشف الاسرار، متن فارسی به ضمیمه دو رساله دیگر با ترجمه فرانسوی، مقدمه و حواشی از هرمان لندولت، ۱۹۸۸، ۲۲۵+۱۹۶ صفحه.

کتاب حاضر تجدید چاپ متنی است که در سال ۱۳۵۹ در سلسله انتشارات «دانش ایرانی» توسط دانشگاه تهران / دانشگاه مک گیل در تهران منتشر شده است اما بر چاپ پیشین امتیاز بسیار دارد که بازخوانی متن و تجدیدنظر در آن و افزایش يك مقدمه و حواشی به زبان فرانسوی و مخصوصاً چاپ نفیس سزاوار تبریک از آن جمله اند. وانگهی این کتاب نه تنها متن کامل فارسی کاشف الاسرار را در ۶۸ صفحه در بر دارد و از فهرست و حواشی برخوردار است شامل دو رساله دیگر (یکی به فارسی و دیگری به عربی) در ۸۰ صفحه از اسفراینی است که البته هنوز به فرانسوی در نیامده اند.

متن فرانسوی کاشف الاسرار به دنبال يك مقدمه پرمایه و ممتع آمده است که دربردارنده نکات تازه و تحقیقات دست اول در زمینه های گوناگون است. شرح زندگی اسفراینی در این مقدمه به مؤلف فرصتی داده است تا چگونگی تحول فکری کبرویه در ایران قرن هفتم را به تفصیل بیان کند و اطلاعات آموزنده ای در این زمینه به دست بدهد. و این، البته از ناحیه کسی چون هرمان لندولت که تاکنون پژوهشهای ژرفی درباره این جریان فکری و بویژه درباره سمنانی ارائه داده است، شگفتی انگیز نیست. علاوه بر این، رابطه استاد با شاگرد [شیخ با مرید] و شیوه هایی که برای ارشاد و دستگیری به کار برده می شده اند مورد بررسی عمیق قرار گرفته است. مقایسه میان روشهای گوناگون ذکر بسیاری از مشایخ بزرگ این مکتب، نقش روانکاوانه شیخ در ارشاد مریدان و بحث جالبی درباره تعبیر خوابهای مریدان توسط شیخ، اهمیتی که به روانشناسی ذرات کائنات داده می شود، معنای ولایت از

میسوینرهای آمریکایی در ایران

MANSOURI, Ahmad. *American Missionaries in Iran, 1834-1934*. Ph. D. Dissertation, Ball State University, 1986, 194p.

منصوری، احمد، میسوینرهای آمریکایی در ایران از ۱۸۳۴ تا ۱۹۳۴، بازل، دانشگاه بازل، ۱۹۸۶، ۱۹۴ ص.

در سال ۱۸۳۲ نخستین میسیون آمریکایی به ایران آمد تا انجیل را در این کشور و در سرزمینهای همسایه رواج دهد. اما در ۱۸۳۴ دولت ایران مقرراتی برای محدود کردن دامنه فعالیت مبلغان مسیحی و آموزشی هیئت تبلیغی وضع کرد. این هیئت که به کلیسای پرسبتریان تعلق داشت در آغاز کار با دشواریهایی روبرو شد و در میان نسطوریان مقاومتهایی پدید آمد که تبلیغ مذهبی را تقریباً ناممکن می ساخت. در عین حال فعالیتهای هیئت از سال ۱۸۷۴ رو به افزایش داشت و مخصوصاً در زمینه های غیر مذهبی با موفقیت همراه بود. ترویج آموزش ابتدایی سبب تأسیس مدرسه ای شد که در آن نخستین باردختر و پسر در کنار هم می نشستند. این هیئت همچنین چند بیمارستان و يك مدرسه پزشکی بنیاد گذارد و نخستین زن فرنگی که در ایران به پزشکی عملی پرداخت يك خانم عضو هیئت بود که دکتر ماری برادفورد نام داشت. همچنین بسیاری از شخصیتها و مقامات ایرانی در اوایل سده بیستم از مدارس و دبیرستانهای میسیون آمریکایی فارغ التحصیل شدند و مؤسساتی که میسیون در ایران پدید آورد به طور عمده ای به رواج افکار و ابداعات غربی در این کشور کمک کردند.

نظر صوفیه و ارتباط آن با نبوت در مکتب نجم‌الدین کبری شرح داده شده است.

علاوه بر این مقدمات، متن فارسی کاشف‌الاسرار به زبانی روشن، دقیق و همراه با حواشی به زبان فرانسوی ترجمه شده است. اصل فارسی کتاب رساله‌ای به زبان ساده و روان است در تفسیر این حدیث که «خدا هفتاد هزار پرده نور و ظلمت آفریده است» و البته این تفسیر فقط از دیدگاه سیر و سلوک عارفانه انجام گرفته است و نه از لحاظ‌های عقیدتی یا فلسفی. اسفرائینی در این رساله کوتاه به تیزبینی و صراحت رفتار می‌کند و نوشته خود را غالباً با مثال‌های زندگی یا لطایفی که خود در زندگی دیده است، می‌آراید و یا ایباتی می‌آورد تا سخن خود را روشن و آسان گرداند.

بخش فارسی کتاب علاوه بر متن کاشف‌الاسرار دارای دو ضمیمه است: (۱) شش رساله کوتاه به فارسی و عربی زیر عنوان پاسخ به چند پرسش، (۲) يك رساله درازتر به نام رساله در روش سلوک و خلوت‌نشینی که فصل پنجم مجموعه سمنانی (نسخه خطی لیدن) است به فارسی و در آنجا فی‌کیفیه التسلک والاجلاس فی‌الخلوه نامیده شده است. این متون برای شناختن تصوف ایرانی، مخصوصاً جنبه‌های عملی آن اهمیت بسیار دارند و جای تأسف است که این دو رساله آخر به زبان فرانسوی در نیامده‌اند.

تاریخ اجتماعی و فکری شیعه در هند

RIZVI, Sayyid A., *A Socio- Intellectual History of the Isnâ' Ashari Shī'is in India*. New Delhi, Ma'rifat Publishing House, 1986, 2 vol., 455+480p.

رضوی، سید احمد، *تاریخ اجتماعی و فکری شیعه اثناعشری در هند*، دهلی نو، ۱۹۸۶، دو جلد، ۴۵۵+۴۸۰ ص.

مطالعه درباره تشیع در هند (که پیروان آن بیش از بیست میلیون و غالباً دوازده امامی‌اند) بسیار کم انجام گرفته است. اصلاً تحقیقاتی که درباره حضور اسلام در هند انجام گرفته است عموماً جز مقداری اطلاعات مبهم و سطحی، چیزی به دست نمی‌دهد. لذا کار سید رضوی، که خود هندی و شیعه امامی است، این جای خالی را پر می‌کند و کتاب جی. ایچ. هولیستر یعنی *The Shi'a of India*, London, Luzac, 1959 را که در همین زمینه نوشته شده است، تکمیل می‌کند. نویسنده در مقدمه کتاب بر جنبه صرفاً و اساساً ایرانی تشیع

امامی هند تأکید می‌کند. در واقع از قرن نهم تا سیزدهم هجری که سیل مهاجرت شیعیان به هند جریان دارد، اکثر مهاجران ریشه ایرانی داشته‌اند و شمار چشمگیری از شخصیت‌های شاخص در تاریخ فکری تشیع امامی هند، متفکرانی بوده‌اند که از ایران به هند رفته بودند.

جلد اول کتاب دارای چهار فصل است: (۱) تاریخ تشیع امامی در هند تا قرن دهم، (۲) تشیع امامی در شمال هند، (۳) امامیه در دکن، (۴) زندگی و آثار قاضی نورالله شوشتری صاحب مجالس-المؤمنین معروف (مقتول در ۱۰۱۹ هـ.).

جلد دوم از پنج فصل تشکیل شده است: (۱) تلاش امامیه برای ادامه بقاء در شمال هند، (۲) دانشمندان شیعه در شمال هند، (۳) سهم شیعیان در تکوین و تحول علوم و فلسفه و ادبیات هندی، (۴) بزرگداشت واقعه کربلا در هند، (۵) چند موضوع دیگر مانند بررسی زندگی و آثار معتبرترین شخصیت‌های شیعی هند (میر محمد مؤمن، دانشمندخان، علامه فضل حسین، ابوطالب لدانی، مولانا سراج حسین)، امامیه در ایالت‌های هند (پنجاب، کشمیر، بیهار، بنگال)، نقش «پیشرو»ی که دانشمندان امامیه در طی دوره‌های جدید و معاصر ایفا کرده‌اند.

نویسنده در تدوین کار خود شیوه روش‌شناسی تاریخی و حتی گاهی روش مطالعه انتقادی متون کهن را به کار گرفته است، چیزی که در نزد مؤلفان مسلمان معاصر بسیار نادر است، هر دو جلد کتاب دارای فهرست‌ها و نیز کتابشناسی مفصلی است که متون کهن و نو را به زبان‌های فارسی، عربی، اردو و نیز مطالعات امروزی را به زبان‌های اروپایی معرفی می‌کند.

ترجمه فرانسوی حکمت الاشراق

SOHRAVARDI. *Le Livre de la Sagesse Orientale*, trad. et notes par Henry Corbin, établies et introduites par Christian Jambot, Lagrasse, Verdier, 1986, 694p.

سهروردی، شهاب‌الدین، کتاب حکمت‌الاشراق، ترجمه و حواشی از هانری کرین، تصحیح و مقدمه از کریستیان ژامبه، لاگراس، وردی، ۱۹۸۶، ۶۹۴ ص.

متن عربی کتاب حکمة‌الاشراق در ۱۹۵۲ با تصحیح هانری کرین چاپ شد. او پس از آن از ۱۹۵۶ تا ۱۹۶۱ پنج دوره درس در دانشسرای عالی پاریس به شرح و تفسیر این کتاب اختصاص داد. از این دوره تدریس یادداشت‌هایی به جا مانده که کریستیان ژامبه آنها را گرد آورده و سر و سامان داده و به صورت کتاب

اساس عنوان الفیایی کتابها فراهم آمده و چند فهرست جداگانه کار استفاده از آن را آسان می‌کند. اما عجیب این است که نویسنده در تشخیص کتابها دچار اشتباه شده و مثلاً کتاب شفای ابن سینا را (ص ۲۰) يك کتاب «پزشکی سطحی» به قلم آورده است.

برگرفته از:

Acta Orientalia, Hungaria, t. XLI, fasc. 1, 1987

ع. روح‌بخشان

ایران در دوره اسلامی

MORGAN, David. *Medieval Persia, 1040-1797*. London, Longman, 1988. 208p.

دربارهٔ اوضاع ایران در دورهٔ اسلامی کتابی به قلم دیوید مورگان در لندن انتشار یافته که به نظر بعضی از صاحب نظران بهترین و روزآمدترین گزارش در این زمینه برای انگلیسی زبانهاست. این کتاب که در واقع درسها و سخنرانیهای مؤلف در زمینهٔ تاریخ خاورمیانه و خاور نزدیک در مدرسهٔ مطالعات شرقی و افریقایی دانشگاه لندن است، تاریخ ایران را - از فتح این سرزمین توسط اعراب مسلمان در قرن هفتم میلادی / اول هجری قمری و آغاز خصوصاً از اواسط قرن ۱۱ میلادی / ۵ هجری قمری تا آغاز عصر جدید و اغواگریهای نفوذ غرب در این سرزمین در انتهای قرن هجدهم - به نحوی دور از اطناپ، روشن و گیرا بررسی کرده است. این دوره کم و بیش مصادف با دورهٔ قرون وسطای اروپائیان و رنسانس است، و به همین دلیل مؤلف نام کتاب خود را *ایران در سده‌های میانه* نامیده است. بی شک ریشه‌های بسیاری از تحولات تاریخی و اجتماعی - سیاسی ایران در عصر جدید را بایستی در حوادث تاریخی گذشتهٔ این سرزمین جست، و لذا اطلاع کامل از تاریخ ایران در چنین ریشه‌یابی‌هایی کاملاً ضروری خواهد بود.

ایران و خاور نزدیک در عصر جدید

YAPP, M. E. *The Making of the Modern Near East, 1792-1923*. London, Longman, 1988, 416p., illustrated.

یکی دیگر از کتابهایی که اخیراً انتشار یافته است کتابی است تحت عنوان شکل‌گیری خاور نزدیک جدید (۱۷۹۲ تا ۱۹۲۳) به قلم ام. ای. یاپ، استاد تاریخ جدید آسیای غربی در مدرسهٔ مطالعات شرقی و افریقایی دانشگاه لندن. در خلال قرن نوزدهم و

حاضر در آورده است: ۱) مقدمهٔ شهرزوری، ۲) مقدمهٔ خود شهروردی، ۳) ترجمهٔ بخش دوم حکمة الاشراق (که مهمترین بخش حکمت اشراق است زیرا بخش اول بیشتر به تعریفهای منطقی اختصاص دارد)، ۴) شرح قطب‌الدین بر این کتاب (که یادداشتها و توضیحاتی دقیق هستند و در اینجا یکجا گرد آمده‌اند)، ۵) حواشی ملاصدرا (که تأملات فلسفی عمیق و وسیع این فیلسوف نامدار دربارهٔ نظر شهروردی نسبت به جوهر وجود است).

کتاب حاضر از دو جهت درخور ستایش است: یکی از جهت اینکه لب لیبب تفکر فلسفی شیخ اشراق را در اختیار ما می‌گذارد (و خود شیخ در آثارش مقام والای این اثر را خاطر نشان کرده است) و ملاصدرا هم که بر آن شرح نوشته، و شرحش در حد والای متن اصلی است، بحق این کتاب را برگزیده است. دوم از جهت کیفیت کار: هم از لحاظ ترجمهٔ متون، هم به واسطهٔ نفاست و دقت چاپ و هم به سبب مقدمهٔ پرمایه و آموزندهٔ کریستیان ژامبه، کتاب حاضر در سطح بالا جای دارد و بی گمان اثر قطعی بر فهم هر چه بهتر و بیشتر بینش اشراق در مغرب‌زمین خواهد داشت.

یادآوری: گزارشهای مربوط به کتابهای فوق از نشریهٔ سالیانهٔ فرانسوی چکیده‌های ایرانی / *Abstracta Iranica*، سال دهم (۱۹۸۷) برگرفته شده است.

نسخه‌های خطی عربی در زمینه پزشکی

GALLAGHER, Nancy Elizabeth. *Arabic Medical Manuscripts at the University of California Los Angeles*. (Aids and Research Tools in Middle East Studies, Vol. 1). Undena Publications, Malibu 1983, XIII+24p., 3 plates.

گالاگر، نانسی الیزابت، نسخه‌های خطی عربی پزشکی دانشگاه لوس‌آنجلس، کالیفرنیا، انتشارات یوندنا، مالیبو، ۱۹۸۳، سیزده + ۲۴ ص.

کتاب حاضر حاوی فهرست کتابشناسی ۱۱۲ نسخهٔ خطی عربی مربوط به دانش پزشکی است که در بخش «مجموعه‌های ویژه» کتابخانهٔ دانشگاه لوس‌آنجلس یافت می‌شود و جزئی از کتابی است که به نام فهرست نسخه‌های خطی عربی پزشکی و علوم دانشگاه لوس‌آنجلس توسط انتشارات بریل در لیدن چاپ خواهد شد. ارزش این جزوه در این است که خوانندگان را از وجود نسخه‌های خطی کمیابی که در زمینهٔ پزشکی به زبان عربی در عالم اسلامی نوشته شده است، آگاه می‌کند. جزوه حاضر بر

اوایل قرن بیستم میلادی خاور نزدیک تحولاتی اساسی، و عمدتاً سیاسی را از سر گذرانده است. البته شك نیست که تأثیر تحولات اقتصادی و اجتماعی زندگی مردم این منطقه از جهان در این دوره نیز در شکل گیری آینده ایشان کمتر از تأثیر تحولات سیاسی نبوده است. کتاب مزبور، که از آثار مهم و اساسی درباره تاریخ تحولات این منطقه از جهان در این دوره است، نتایج جدیدترین تحقیقات در این زمینه را در یکدیگر تنیده و، خصوصاً از رهگذر مقایسه تحولات سرزمینهای عثمانی، مصر، و ایران در این دوره، تفسیرهای متعدد جدید دیگری از حوادث نیز عرضه کرده، و با تأملی در تجزیه امپراتوری عثمانی و تشکیل دولتهای کوچکی از مرده ریگ آن در جنوب غرب اروپا، غرب آسیا و شمال آفریقا و سرانجام معاهده ۱۹۲۳ لوزان، که بنیادهای کلی ساخت سیاسی خاور نزدیک در آن افکنده شده، به پایان آمده است. این کتاب مصور نیز هست.

بازار اسلحه و جهان سوم

LOONEY, Robert E. *Third- World Military Expenditure and Arms Production*. Hampshire, Macmillan Press, August 1988, 280p.

مسأله سابقه کشورهای جهان سوم در خریدهای تسلیحاتی و بحث بر سر میزان ضرورت یا عدم ضرورت و اولت یا ثانویت آن، امر تازه ای نیست. سؤال اصلی ای که در پس این بحثها نهفته این است که چه میزان از استقلال و تمامیت کشورهای جهان سوم را می توان با «اسلحه» تأمین کرد. در حالی که در سالهای اخیر کشورهای جهان سوم نیز همچون کشورهای سرمایه داری و صنعتی پیشرفته، ۵۶ درصد از تولید ناخالص ملی خود را صرف هزینه های دفاعی کرده اند، در مقابل ۲ تا ۲۵ درصدی از تولید ناخالص ملی که کشورهای پیشرفته صرف هزینه های تحقیقاتی و علمی و فرهنگی خود می کرده اند، این کشورها تنها ۰۲ درصد از تولید ناخالص ملی خود را در این زمینه مصرف کرده اند. این مقایسه تکان دهنده و بسیار قابل تأمل است، خصوصاً که نسبت هزینه های نظامی به کل بودجه ملی و تولید ناخالص ملی، در کشورهای جهان سوم، برخلاف کشورهای پیشرفته، هر ساله در حال افزایش نیز هست. اخیراً، در ماه اوت ۱۹۸۸ / مرداد ۱۳۵۷ کتابی در این زمینه، تحت عنوان هزینه های نظامی و تولید تسلیحاتی در جهان سوم به قلم رابرت ای. لونی، در انگلیس انتشار یافته است. مطالب این کتاب به ۳ بخش تقسیم شده است: بخش اول بررسیهای تطبیقی (در شش فصل) که طی آن مؤلف

نسبت هزینه های اختصاص یافته به امور دفاعی را در کشورهای تولیدکننده سلاح و کشورهایی که خود تولیدکننده آن نیستند، بررسی و مقایسه کرده، و تأثیرات ناشی از سیاستهای تخصیص این هزینه ها را بر همه شؤون اقتصادی جهان سوم مورد بحث قرار داده است. بخش دوم (طی چهار فصل) به بحث و بررسی چند مورد خاص در جهان سوم اختصاص دارد - در این بخش، از جمله، نقش هزینه های نظامی بر رکود اقتصادی ایران قبل از پیروزی انقلاب اسلامی مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. در بخش سوم نیز (طی یک فصل) به نتیجه گیری و بحث کلی درباره آثار و نتایج مسابقه تسلیحاتی کشورهای جهان سوم پرداخته شده است. مؤلف انگیزه های کشورهای مختلف جهان سوم برای تولید اسلحه را به انواع متعددی تقسیم و تفکیک کرده است؛ و در این میان معتقد است که برخی از کشورهای جهان سوم، مانند کره جنوبی و اسرائیل، به دلایل امنیتی می خواهند که خودشان تولیدکننده اسلحه باشند، و برخی دیگر از این کشورها نیز، مانند ایران، به سبب تلاش برای تأمین استقلالشان از دولتهای صنعتی بزرگ، در پی این امرند. وی معتقد است که در پس همه انواع انگیزه های مختلف کشورهای جهان سوم به تولید اسلحه، یک انگیزه یا هدف ضمنی نیز نهفته است: تلاش برای تخفیف آثار سوء اقتصادی واردات اسلحه، و نیز ایجاد نوعی تحرك اقتصادی در داخل کشور.

نشریه ای درباره انتشارات بین المللی

Publishers Report. vol. 1, No. 1, London, Frontier Publishing Ltd., June 1988, 16p. 12p.a.

در ماه ژوئن ۱۹۸۸ / خرداد ۱۳۶۷ نخستین شماره از نشریه انگلیسی زبان *Publishers Report* در لندن انتشار یافت. این نشریه جدید، ماهنامه خبری مستقلی است که در حوزه اخبار مربوط به انتشارات بین المللی فعالیت خواهد کرد و اخبار آن شامل فعالیتهایی خواهد بود که در سایر نشریات مشابه ذکری از آن به میان نمی آید. تلاش این نشریه عمدتاً بر توجه به اخبار انتشارات بین المللی در خارج از آمریکا و اروپا، و خصوصاً در کشورهای است که از نظر انتشارات وضع پیشرفته ای ندارند. مخاطبان اصلی این نشریه نیز متخصصان نشر، یعنی ناشران و ویراستاران، در کشورهای مورد نظر است؛ اما به نظر می رسد که قیمت گزاف آن (۱۲ شماره سالانه ۱۵۵ پوند، یا هر شماره - در ۱۶ صفحه - حدود ۱۳ پوند) تا حدود زیادی مانع توجه مخاطبان اصلی به این نشریه بشود.

مرتضی اسعدی